

Claudius Jacob Schive om Domkirken omkring 1861-1866

Av Arne Kvitrud, Søndre Nordheimsgate 9, 4021 Stavanger.
Versjon 5.4.2022.

Avskriften er ikke korrekturlest.

Dette er en avskrift fra Stavanger Byarkiv, PA 110 A E Erichsen, boks 23 Stavangeriana, side 17-19. Teksten fortsetter videre med Munkekirken med mer, men som jeg ikke har skrevet av her. Jeg har skrevet av etter beste skjønn. Som all håndskrift er det noe usikkerhet i tolkningene. Er det viktig bør du sjekke med originalen. Tekst i **rødt**, sluttnoter og figurene er mine.

Om Schive se https://no.wikipedia.org/wiki/Claudius_Jacob_Schive og om Andreas Emil Erichsen her: https://no.wikipedia.org/wiki/Andreas_Emil_Erichsen

Teksten er ikke datert. Det vises i starten til 1855, som er eldste mulige alder. På side 24 skrev Erichsen at avisa Stavangeren har omtalt en utgraving av det som nå er Sparebank 1 SR-bank-bygget, rett overfor Domkirken. Artikkelen viser seg å være fra 11.9.1861. I 1862-1866 skrev Nicolaysen igjen om Domkirken.ⁱ Denne er ikke vist til i teksten. Schives tekst er da eldre enn denne. På side 28 omtales stedet der Petrikirken skal ligge. Den ble innviet i 1866. Så trolig er teksten skrevet en gang mellom 1861 og 1866.

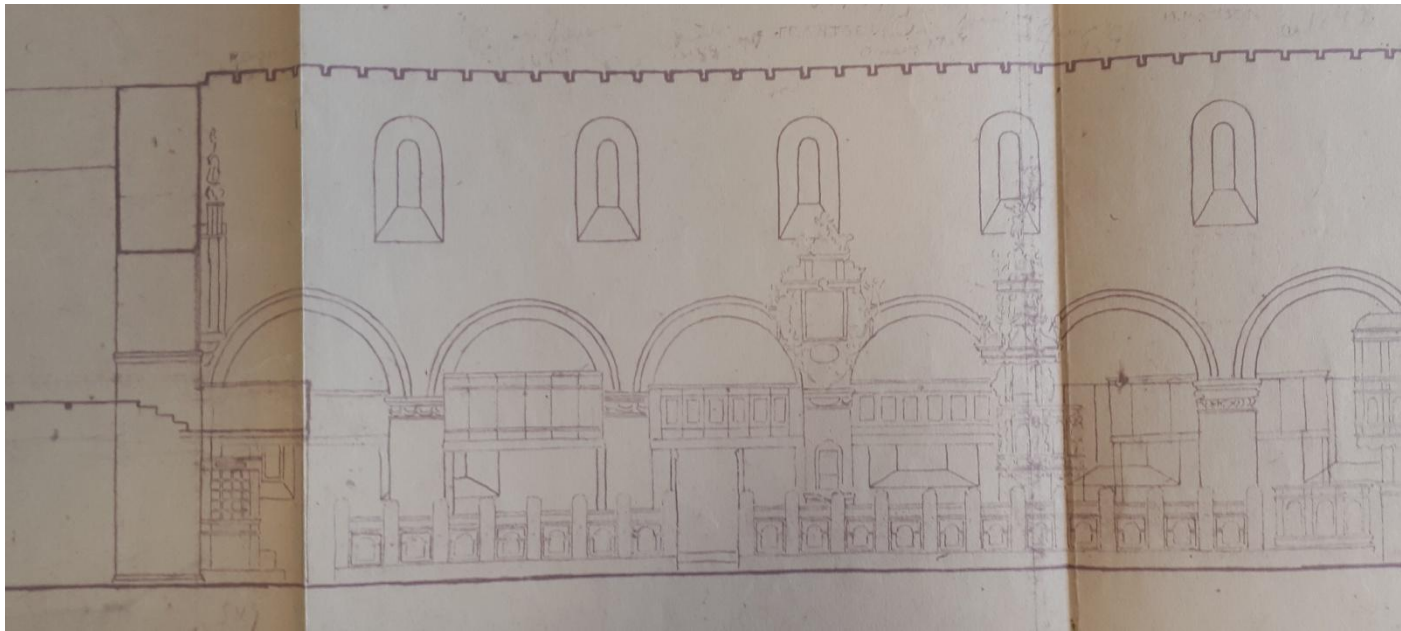
Schive kom til Stavanger i 1840, og var sentral ved restaureringsarbeidene på Domkirken. Erichsen kom ikke til Stavanger før i 1892. Da var Schive død (død 1878). Notatene er så detaljerte at jeg ikke tror det kan ha gått muntlig gjennom en tredje person. På side 21 har han også en målsatt tegning av grunnmuren av Olavskirken med henvisning til Schive.ⁱⁱ Så mest sannsynlig har Erichsen skrevet av notater som Schive har etterlatt. Det er også noen merknader underveis som jeg tolker å være Erichsens.

Side 17

Meddelt af Inspectør Schive.

Om Kirken og Kongsgaard se Nicolaysen Fortegnelse over Norges Levninger af Kunst og Haandværk fra Middelalderen, medfølg Aarsberet f. Foren. t. norsk. Mindesm Bevaring 1855. Hertil kun nogle Bemerkninger.ⁱⁱⁱ

Pillarene i Skibet ere i sin Tid oversmurte med et tykt Kalklag, men ere utvilsomt af Vegsten og ligesaa Buernes Indfatning; paa enkelte Steder hvor Kalken er slaaet af kan man se Stenen, blandt andet i en Stol under Predikestolen en ret smuk firkantet Basis med en Vulst over og i Hjørnet en fremspringende Fod.^{iv} Pillarerne som nu delvis ere indbyggede i Pulpiturene, have til dels synlige Kapitæler, men beskadigede og overkalkede.^v Om Pulpiturene og Billedsnitværket skal tales senere.

Figur 1: Forsøk på rekonstruksjon av pulpiturene på kirkeskipets nordside. Tegner ukjent ca. 1930.

det gamle Chor nedbrændt 1272, Spor af samme haves forsaavidt at over Chordvelvingen paa Skibets Væg er endnu paa Loftet Synlige Spor hvor det gamle Chors Tag har gaaet, har været Kortere og lavere end nærværende Chor.^{vi}

2 Sacristier et i hvert af de sydøstlige Taarne, med overordentlig høie spidsbuede Verck og hver sit Vindu i Taarnet. Ved Siden af det søndre Sacristi er det ef. Boye omtalte piscina, en med Buer i Kløverbladform smukt udarbejdet Dobbelt niche, hvis Bund sees I ved en Søjle adskilte cirkelrunde nu tilsmurede Aabninger. Sammes Spidsbue afsluttes med et stort skjegget Mandshoved, med Krone der er besat med Lilier, antages støttet til numismatiske Lignedes at være Magnus Haakonson. Beviset se Adj. Boye.^{vii} Det søndre Sactesris Dørindfatning er uden særegne Cirater, elen Spidsbuestil.

Men Dørindfatningen til det nordre og fornemste Sacristi er paa Kapitælerne prydet med 2 Dregehoveder, det ene med Krone og Lilier formentlig Erik Magnussøn det andet med en Rosenkrans = Håkon Hertug, senere Haakon V. Sacristierene ere uidentvil de Capeller, hvorm Nicolysen taler, der hørte til vor Frues og Korssets Altere.

Figur 2: Kong Erik Magnusson ved nordre sakrestidør. Foto: Arne Kvitrud, 2008.

Det fornemste Sacristi brugtes senere efter Schive til Domcapitel. I det Chorende nærmest Alteret p. østre Side er den Curiositet, at Bygmesteren ikke ganske har vidst at beregne Buens Krumning i Vindusribben, saa at faa den tilstrækkelige Bøjning har han ganske afbrudt Forsættelsen af den første Bue og begynt paa en ny. Sammenføjningen har han søgt at dække med et Mandshoved med Krone og Lilier det ligner hint over Piscinaen og antaglig er Magnus Haakonsøn.

I sacristiene ere indhængte store Tavler indtil 6 Alen høje med overordentlig vel Udskjæringer og Billedværk, som fordum hængte i Choret mellem Chorvinduerne og ganske dækkede Buernes Consoler (disse Consoler forzerede med skjønt udarbejdet Løvværk i rig Variation for de forskjellige Consoler) og en stor del av Ribberne, Tavler formentlig bekostede af forfængelige

Side 18

Præster og fremstillede i slette Malerier dem og deres Familier, nogle i ældre thil indskaarne Figurene bemalede med alleslages Farver der skulle svare til Klædedragtens og Hudfarvens Valeurer, andre i Renaissance med mer svungne plasteret Former og Farver kun Hvidt og Guld. Disse Tavler bleve borttagne og flytter derind ved en delvis Restauration 1845-1850

paa Opfordring av Schive. Ved samme Restauration bleve ogsaa Choret's Gurter, der før vare aldeles overkalkede, befriede for Kalken, saa at den oprindelige Vegsten kom tilsyne.

Alteret er af Sten, dækkædt med Vegsten i Rosetter, indtil for nogle Aar stod en Altertavle med et slet Maleri forestillende den Korsfæstede Christus, dette Maleri blev afrevet af en sindsvag Sværmer og senere er bag Alteret opført en Pedestal med Christus af Thorvaldsen.^{viii}

Kirken er restaureret 1658, fra hvilken Tid disse omtalte Tavler omtr. ere; ligesaa er Predikestolen med overordentlig rig Billedaforsiring i Træ, skaarne og bemalede som de ældre Tavler, for dette Aarstal; det staar udskaaret saavel i Stolens Baggrund som paa Indgangsdøren. Predikerstolens Tag er især pragtfuldt, vrimler af Figurer, øverst den seirende Christus med Danebrogsfanen som Splitflag – paa Siderne Jacob med Himmelstigen osv. Paa Stolens Felter ere Plantereliefs forestillende Scener af Christi Fødsel, paa Hjørnerne Kvindelige Figurer med et vist plastisk sving, Stolen bæres af en Klodset Samson. I det hele er at det Billedværk og Træskjærer Kunst som findes i Kirken, for den Tid – formestlig – Af Pulpiturer ere de der støde til den øvre Toermur ved Choret, en paa hver Side af Chordøren, de ældste med ret gode Malerier i Felterne med udskaarne Rammer omkring; et par lignende Pulpiturer i Skibet ere formodentlig ogsaa fra denne Tid. 1658. Saa de senere Pulpiturer blive Mallerierne ald slettere og slettere i Lighed med dem paa Mindetavlerne.

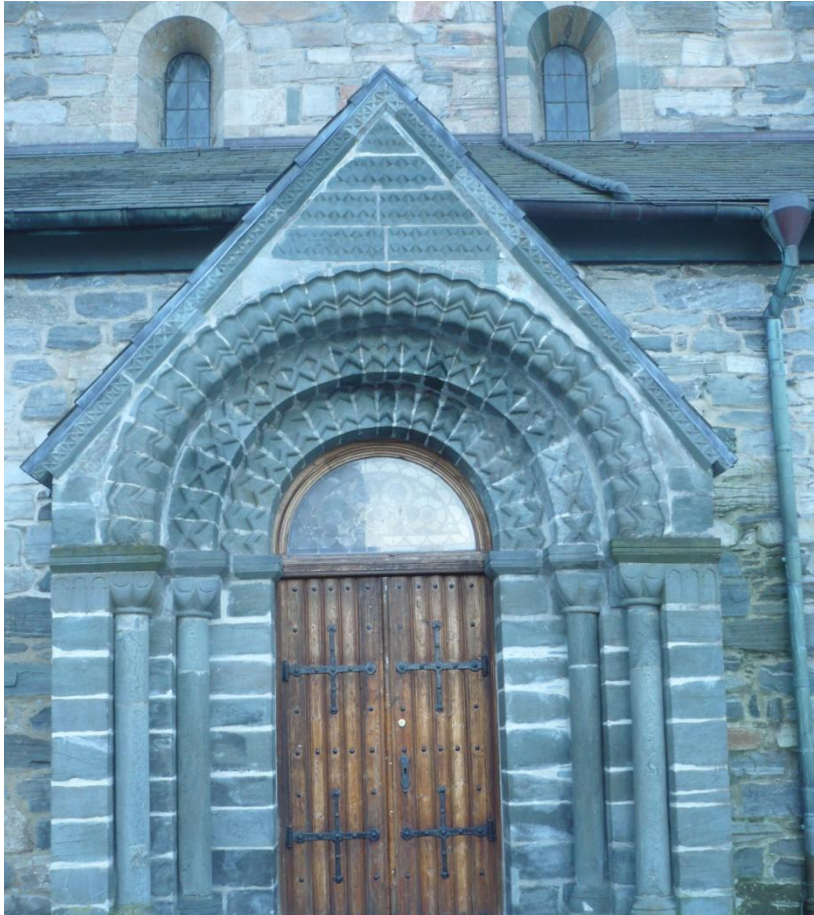
Figur 3: Utsmykkinger fra prekestolen fra 1658. Foto: Arne Kvitrud, 2007.

I Sideskiberne nedre Ender under de nederste Vinduer har formodentlig i den Katholske Tid staaet Altere for en eller anden Helgen. Skibet oplyses forresten af spisbuede Vinduer høit oppe, over Sideskibenes Tag.

Under hele Kirkens Golv er Gravkjælder, der ganske har været opfyldt af Ligkister, som ved 1800 for en del bleve borttagne, andre ere senere borttagne, men endnu ere mange tilbage. I det østlige Sacristi var der indtil seneste Restauration endog en Ventil fra Gulvet der udmundede i Vinduet for at bortlede Stanken. I Gulvet saavel Chorets som Skibets var der Lemmer med Jernrinse, men nu er Lemmerne tilspigrede og Ringerne borttagne.^{ix} Foran Alteret er et Kvadrat tillagt med afvexlende hvide og mørke Stene. Kirkens Hovedindgang (paa Vaabenhuset) er en smuk ædel Forhal i Spidsbuestil med en herlig Rosette. Ovenover er

et stort Vindu, nu fladbuget; men der er Spor i Vegstens indfatningen i den øvre Ende af Porterne, at det har været Spidsbuget; Vegstenen er nemlig afsmalede saa at Retningen betegner Spidsbuen.

Dørene paa Sideskibene ere i samme romanske Rundbuestil som Skibet, Dørpillarenes og Buernes Indfatning af Vegsten, forsirede i Buerne med Sikkakzireter, alt indtil den sidste Restauration overkalket; Saa og Vægstens Kvaderne paa Kirkens Hjørner.

Figur 4: Nordre sideskip med sikkakmønster (omtales også som chevron- eller sparre-mønster). Foto Arne Kvitrud, 2011.

Ved Chorets Sammenføjning med Skibet staar 2 runde Taarne af Vegsten fra samme Tid som Choret, vare oprindelig forsynede med en Krands af Tender ved Murenes øvre Ende. Der endnu ere synlige paa det østlige men næsten tilintetgjorte paa det sydvestlige Taarn. I det østlige findes en Snegletrappe,^x det vestlige er fyldt med Sten (von Hanno),^{xi} begge gjøre Tjeneste som Stræbepiller eller for Sammenføjningens Skyld. Paa Chorets ydre Vægge ere smukke Lissener i Buefris mellem Vinduerne savel Stræbepiller mellom hver Par under. Mest storartet er den sydøstlige Væg ved det store Chorvinduets (Kirkens længderætning er nok NV Indgangen og SO Choret) mellem de 2 firkantede Taarne. Øverst oppe i Gavlen Kronende en blind Arcade sees et stort Mandshoved

Side 19

Med Bispehue, formentlig St Svithun, længere nede ogsaa Kronende Spidsbuen over Vinduet et Skjegget Mandshoved med Krone og Lilier: Magnus Haakonsøn. Paa Siderne af Vinduet

staa 2 Nischer paa hver Side; den ene over den anden; (flade Nischer med Opsatser paa Siderne i Kniplingsarbejde) med smukke Consoler; om det har staaet Consoler kan ikke afgjøres.

Under Vinduet løber en Gesims med Felter, forsynede med beskyttende fremspringende Rande; omtr. i hvert andet har der staaet et Mandshoved, hvorved der i alt vilde blive 12, formodetlig de 12 Apostle. Fra Chorets vestlige Langside ved Skibet er en smal Dør, hvis Porter ere forsynede med de smukkeste med Opsatser over Buen ...ede (**uleselig ord**) Søyler. Denne dør har ved en dækket Gang staaet i forbindelse med Munkekirken.^{xii}

Vaabenhuset anseer ogsaa Schive for den yngste Del, der Spor af at der over samme har været et Taarn; Muren har nemlig op mod Tagskjægget en Afsats beg bliver saa smalere omtrent en 2 Alen fra Taget; Linien med Væggens Hjørne forrethen er paa den ene Side tilvejebragt ved Træleklædning, paa den anden Side med Vegsten, der synlig har en anden Farve end den øvrige Kants Indfatning.

Naar Nicolaysen siger at Skibets Loft har havt Aabent Spærreværk, antager Schive, at dette nu er umulig at komme efter. Indskriften skal være paa Muren ved Klokkerens Stol ved Chorets nedre Ende. Indskriften paa billen kan efter Schive ikke opdages.

Paa de smaa runde Taarne findes Indskriften 1013 – Schive, at det ved Hjælp af en Streg bliver 1613 og er betydningsløst.^{xiii}

”Paa Chorets udvendige østlige Væg nede ved Fundamentet skal sees nogle nu tilmurede Spidsbuer, de sees virkelig, men der har ikke været Krypte. Der er noch Spor paa den ene Sidevæg mellom Choret og Skibet, at Chorets gulv maaske har været eller været bestemt til at ude (**=uleselig ord**) højere; men om end Chorets Golv er nogle Trappetinn høyere end Skibet, og der til Alteret er endnu nogle Trin, er dog Gulvet alt for lavt til at der kan have været Krypte, blot Kjælder med Lemme. Se ovenfor.

6 Kirkens Taarn mellem Choret og Skibet, antager Schive ikke, men som før meldt over Vaabenhuset. Der gaar en Trappe op til øverst paa Loftet, han antager at det har været Taarntrappe, men kan efter min Formening Innfester (**=uleselig ord**) været Trapper til Loftet og Klokkerne, uden egentlig at bevise noget om Taarn.

Den store Klokke fik en Revne og er omstøbt.

Ved den store Restauration 1845-50 blev Kalken taget bort af Gurterne i Choret, og udvendig, men staaer endnu i Skibet.

Ved en ny paatænkt Restauration af Kirken vil Kisterne uden tvivl fra Gravkjælderne borttages; men vil da faa Anledning til Paa Pladerne at komme til Kundskab om flere af de fornemme. En Datter af Bentzon (Fader af Geraldine Jarlsberg) ligger begravet i Choret.

En ældre Dame (nu avdød) af Rosenkildes Familie har fortalt Schive at hun i sin Barndom har været i den tildækkede Gang mellom Choret og Munkekirken. Arne Magnusson har ogsaa seet den.^{xiv}

Tekst om Munkekirken med mer er ikke skrevet av....

ⁱ Nicolay Nicolaysen: Norske fornlevninger. En oplysende fortegnelse over Norges fortidslevninger, ældre en reformationen og henførte til hver sit sted, Kristiania, 1862/66. [Norske fornlevninger : en oplysende fortegnelse over Norges fortidslevninger, ældre en reformationen og henførte til hver sit sted - Nasjonalbiblioteket \(nb.no\)](#)

ⁱⁱ Se tegningen i Arne Kvitrud: [Olavklosteret i Stavanger](#), Ætt og heim 2006.

ⁱⁱⁱ Nicolay Nicolaysen: Arkæologisk-historisk fortegnelse over Norges levninger af kunst og haandverk fra middelalderen, Christiania, 1855. [Arkæologisk-historisk fortegnelse over Norges levninger af kunst og haandverk fra middelalderen \(nb.no\)](#)

^{iv} Vegsten er kleberstein. Prekestolen sto mellom andre og tredje søyle på nordsiden av skipet. I dag står den på sørsiden.

^v Pulpiturer var en slags gallerier i kirkeskipet – se Wikipedia: Stavanger domkirkes pulpiturer - https://no.wikipedia.org/wiki/Stavanger_domkirkes_pulpiturer. De ble fjernet i 1866.

^{vi} Se Arne Kvitrud: Domkirkehøyden 1090-1150, Ætt og heim, 2022.

^{vii} Adjunkt Boye, lektor på Kongsgård skole.

^{viii} Den ble ødelagt i november 1853. Kopien av Kristusfiguren står nå i Petrikirken. Originalen er i Vår Frues kirke i København.

^{ix} Første gang står det tydelig *jernrinse*. Andre gang kan det tolkes som både rinse og ringe. Rinse finnes ikke i noen ordbøker, så ringer er nok det rette.

^x Vindeltrapp.

^{xi} Arkitekt A. F. W. Hanno. Laget i 1855 et tegningssett av Domkirken som grunnlag for restaureringene.

^{xii} Bispekapellet.

^{xiii} Absalon Pederssøn Beyer skrev omkring 1570 om Domkirken "hvilken som bygt 1012, som ciphren, der er udgraven i muren, tilkjennegiver, under Magnus Barfot". En annen avskrift har årstallet 1013.

^{xiv} Arne Magnussons reisenotater 1712 fra Stavanger, Jon Olafsons hånd, Universitetsbiblioteket i Oslo, folio 260.